

Den rette vilje?

– beboermøder & demokrati i bofællesskaber for ensomme ældre

Hanne Meyer-Johansen,
ph.d., lektor på Københavns Professionshøjskole,
hj@kp.dk

Anne Mia Steno,
ph.d., docent på Københavns Professionshøjskole,
amst@kp.dk

Resume

I denne artikel undersøges dominerende forestillinger om demokratisk mødepraksis på beboermøder for ældre, samt hvordan demokratisk deltagelse opfattes som hhv. rigtig eller forkert af både personale og beboere. Fokus rettes mod de dynamikker og forhandlinger, der præger beboermøderne, og hvilken betydning de professionelle forståelser af målgruppen "ensomme ældre" har for beboernes muligheder for demokratisk deltagelse. Artiklens hovedspørgsmål er: Hvilke muligheder for demokratisk deltagelse fremkommer på beboermøder for ældre, og hvordan påvirker personalets opfattelser af "den gode beboer" disse deltagelsesmuligheder?

Nøgleord: demokrati, aldring, ensomhed

Abstract: The Proper Will? – Negotiating Democracy in in Communal Living among Older Adults Facing Loneliness

In this article we examine dominant conceptions of democratic meeting practices at residents' meetings for older adults, as well as how democratic participation is perceived as either right or wrong by both professionals and residents. We hence focus on the dynamics and negotiations that shape the residents' meetings and the impact the professionals' normative understanding of older individuals experiencing loneliness have for the residents' opportunities for democratic participation. The main question of the article is: What opportunities for democratic participation emerge at residents' meetings for older adults, and how do the professionals' perceptions of the "good and willing resident" influence these participation opportunities?

Keywords: democracy, aging, loneliness

Indledning

I Danmark udgør demokrati som grundidé en fundamental værdi, hvor succesparametre for et vellykket demokrati ofte baseres på høj valgdeltagelse, stærk foreningskultur og en bred repræsentation af politiske holdninger (Hansen 2010).

Måske derfor er beboerdemokrati i form af beboermøder på mange socialpædagogiske bosteder udpeget som et organisatorisk ideal som skal sikre borgernes stemme bliver inddraget og hørt. Demokratisk deltagelse udgør indenfor lejeloven en rettighed som tilkommer alle beboere i almennyttige lejeboliger (Social- og Boligministeriet 2018). Dét at etablere beboermøder på socialpædagogiske bosteder udgør således et lovgivningsmæssigt sammensat felt, der reguleres af en kombination af lejeloven, boligsocial lovgivning, kommunal lovgivning og social lovgivning¹. Disse love sikrer, at beboerne har ret til at deltage i beslutningsprocesser, der vedrører deres bolig, og at de kan danne beboerforeninger for at repræsentere deres interesser. Dette ideal udgør således også et bærende princip i forbindelse med etablering af et kommunalt bofællesskab for ensomme ældre, som forfatterne til denne artikel har fulgt igennem perioden 2020-2023.

I denne artikel sætter vi fokus på de implicite demokratiske idealer som er i spil med fokus på de sociale og kulturelle forhold omkring beboermøder på et seniorbofællesskab for ensomme ældre, som afspejler ligheder og forskelle i de forventninger, deltagelsesmuligheder og barrierer som beboerne mødes med og som får betydning for deres indbyrdes interaktion. Hvilke forestillinger om demokratisk mødepraksis dominerer møderne? Hvad bliver genkendt som rigtig og forkert mødeadfærd af både personalet og beboerne? Og hvordan håndteres divergenser og konflikter mellem beboere af personalet? Vi retter i denne artikel fokus på beboermøder, mhp. at undersøge de dynamikker og forhandlinger, som er i spil og hvilken betydning de professionelles normative forståelse af ensomme ældre kan have for beboernes demokratiske deltagelsesmuligheder. Artiklens hovedspørgsmål lyder: Hvilke muligheder for demokratisk deltagelse udspiller sig på beboermøder for ældre og hvordan påvirker personalets opfattelser af "den gode beboer" disse deltagelsesmuligheder?

Metodisk ramme og empirisk grundlag

Artiklen bygger på et 2,5-årigt etnografisk feltarbejde på et nyetableret bofællesskab for ensomme ældre med en mangfoldig personalegruppe med vægt på socialpædagogisk personale til at understøtte fællesskabende initiativer og aktiviteter. Ensomhed er et udbredt fænomen, særligt blandt ældre (Andersen & Skaksen 2022; Steno 2023, 2024; Swane 2017), som der i de senere år er kommet stigende samfunds-mæssigt fokus på. I forlængelse af dette er der igangsat forskellige kommunale initiativer for at nedbringe ensomhed, herunder madlav-

ningsfællesskaber, gåture, kulturelle arrangementer². Bofællesskabet for ensomme ældre, som vi har fulgt etableringen af, er en del af nye kommunale initiativer mod ensomhed. Kriteriet for at blive visiteret til denne nye boligform er en selvrapporteret oplevelse af ensomhed og utryghed.

I løbet af feltarbejdet er både beboerne og personalet blev fulgt igennem deltagende observation med henblik på kontekstsensitivt og med mindst mulige forstyrrelser at undersøge deres forskellige erfaringer, udfordringer og muligheder i etableringen af tilbuddet, indflytningen og den første tid i bofællesskabet. Parallelt med det etnografiske feltarbejde er der blevet udført kvalitative interviews med beboere (livshistoriske interviews med 10 beboere ved indflytning og opfølgende kvalitative interviews efter 1 år). Kvalitative interviews med personale (9) og fokusgruppeinterviews (4). Derudover er der afholdt 3 kritisk-utopisk inspirerede dialogværksteder (Halkier 2016, Bladt 2012, Nielsen & Nielsen 2006, Nielsen 2012, Meyer-Johansen 2024). At vi som forskere fulgte hver vores aktørgruppe på stedet, hhv. beboerne og personalegruppen, gjorde det muligt at anvende de undringer og episoder, som blev observeret som kontrasterende blikke samt at dykke ned i oplevelsernes karakter ud fra hver af de forskellige målgruppers perspektiver og fortællinger (Steno & Frello 2019).

Kulturelle koder og forudsætninger for deltagelse

Beboermøderne bliver af personale og ledelsen på bofællesskabet talt frem som steder, hvor beboernes stemmer og idéer kan udfoldes og der var fra start af en klar ambition om, at møderne på sigt skulle drives af beboerne selv og at de skulle opleve det som deres rum. I beboergruppen er der imidlertid mange forskellige forståelser af og forudsætninger for at deltage i møderne – og divergerende opfattelser af hvad et beboermøde overhovedet er. Flere af beboerne har svært ved at afkode, hvad der forventes af dem på beboermøderne. Formålet er svært genkendeligt både for dem, der har meget erfaring med bestyrelsesarbejde og ikke forstår, at der ikke er en referent og tydelig dagsorden, men at møderne er mere løst struktureret med løbende punkter og uden skriftlig orden. Og blandt dem, som aldrig har deltaget i den type møder før breder sig en stilhed og undren sig ofte, formuleret som: "spørger I mig? Jeg mener ikke noget". Beboernes varierede livshistoriske erfaringer med at deltage i formaldemokratiske aktiviteter viser sig i form af meget forskellige former for performativ agens på møderne. Nedenfor er et feltnoteuddrag fra et af de første beboermøder, der blev afholdt og som illustrerer de divergerende perspektiver på figuren demokratiske beboermøder:

Otto (beboer) har taget fint tøj (nystrøget skjorte og slips) og han har også taget en talerstol/pult med i palisander træ med et gammelt dansk flag på toppen. Henrik (personale) og Hanne (daglig

1 <https://bl.dk/viden-kartotek/hvad-er-beboerdemokrati/>

2 Startside – Folkebevægelsen mod Ensomhed: <https://modensomhed.dk/>

leder) taler om at købe forårsgrene og bede beboerne tage personligt påskepynt med og høre deres historier om det. Kl. 14 begynder mødet ved at Hanne rømmer sig og kort fortæller om projektet med bofællesskabet: at skabe tryghed for ensomme ældre. Derefter beder hun alle kort introducere sig selv og kort sige hvilke forventninger de har til fællesskabet i bofællesskabet.

Bente (beboer): Ja, jeg bor her ovenpå. Jeg flyttede ind som en af de første. Jeg ved ikke lige hvad jeg skal sige.

Otto: Otto Ottosen Hansen. Jeg vil gerne have referater og jeg vil have, at I skriver til 80årige, med datoer og underskrevet med sedler, når I laver indkald (...) Jeg har slet ikke fået noget officielt [om projektet]. Da jeg kom, blev jeg ikke modtaget af nogen som helst. Jeg er glad for at møde dig, Hanne, for jeg har aldrig hørt om det før. Nu får jeg vide at der er to projekter. Hanne, kunne du være så venlig at anstrenge dig for at fortælle os hvad det er det her går ud på?" Otto bliver tydeligt vred, hæver stemmen og kigger intenst på Hanne. Flere andre tysser på ham. "Lad være med at afbryde mig!" Svarer han, og tilføjer: "Vi er vant til at blive kostet rundt med, vi er jo gamle. Men det her er ikke noget plejehjem. Vi kommer fra hjem hvor der er bøger og klaverer, men her er ingen reoler, der var ingenting." Hanne nikker og gør tegn til at introduktionsrunden kan fortsætte.

Olga: Jeg burde egentlig være kommet på plejehjem, jeg skal hjælpes meget. Jeg er tilfreds med den hjælp jeg får og har fået, men I må ikke forvente for meget af mig i forhold til det her fællesskab. Jeg hører dårligt og har svært ved at følge med. Jeg ser også dårligt. Heldigvis fungerer mit hoved nogenlunde. Men der er meget der smutter for mig.

Ôzlem (beboer): Jeg hedder Ôzlem. Jeg forventer ikke noget. Og jeg har ikke gjort mig nogen tanker om hvad det her (projekt) skulle

Dette indledende møde afspejler en betydelig variation i beboernes måde at agere og gøre sig gældende på i denne intentionelt demokratisk konstruerede kontekst. Men feltnoteuddraget viser også beboernes meget forskellige strategier ift. til det at skulle deltage i et sådan demokratisk anlagt forum. Otto påberåber sig retten til demokratisk transparens og gennemsuelighed. Mens Olga optræder mere ydmygt og undskyldende og indikerer tvivl om, hvorvidt hun overhovedet har retten til at være der. Roller og formål med beboermødet fremstår ikke særlig klart og både kritik og usikkerhed mødes primært med tavshed af de ansatte. I samme periode afholdes et andet møde, hvor lederen forsøger at inddrage beboerne mere aktivt ved at anspore dem til at formulere forventninger og ønsker til stedets kultur, fællesskab og aktiviteter. Denne øvelse blotlægger ligeledes beboernes stærkt forskellige

artede demokratiske deltagelseserfaringer, som det mødestrukturelle greb ikke formår at indfange. Herunder følger et uddrag fra en feltnote fra dette møde:

"Hvordan bliver fællesrummet et rart sted at være?" er temaet for dagens møde. Hanne (daglig leder) siger det handler om, at dem der bruger fællesrummet skal tale om, hvordan det kan gøres til et rart sted at være. Der skal ikke være for mange regler, vi skal have så få regler som muligt, men være enige om at gøre det til et sted, man har lyst til at være. Hun nævner nogle eksempler. Det kan være et rart sted at være, når der er blomster på bordet. Det er et rart sted at være, når jeg bliver hilst på. Beboerne skal hver især starte med at skrive på en seddel nogle ord til sig selv og hvad der betyder noget for dem. Det er farvede sedler som så kan sættes op på væggen bagefter. Giver det mening, det jeg siger? Spørger hun ud i rummet. "Venlighed" siger Bente (beboer) højt. Otto (beboer) rækker hånden op og spørger: "Bliver der taget referat i dag?" Hanne svarer, at sedlerne er referatet, "Nej det er ikke godt nok" svarer han. "Jeg vil gerne foreslå, at Gerda bliver vores beboerrepræsentant". "Det er ikke det, vi skal snakke om nu, men vi kan tage det bagefter". Otto henvender Hanne: "hvad siger du som leder?" Hun svarer ikke. Otto rejser sig tydeligt vred og siger: "Det her er et ikke-sted." Otto har taget et papir med (en helt A4side), som handler om personlige rettigheder, som han giver til Hanne. Han accepterer ikke planen for mødet. Gerda ser tænkende ud, men skriver ingenting på sin seddel. Otto kigger i sine egne papirer. Wassim (beboer) joker med, at Karen (ansat) har skrevet en masse, mens han bare skrevet et ord.

Bente (beboer): "Venlighed", "Rart", "Personale at tale med". Hanne spørger ind, hvorfor betyder det noget? "Det er da det vigtigste i livet. Jeg kan jo snakke med mig selv deroppe, men det kan godt blive kedeligt, og når man så ikke kan se. Og så er jeg enormt glad, når nogen har den venlighed at gå med mig til lægen f.eks. Det kan godt være, det er forkert, det jeg har skrevet, men det er rigtigt i mit hoved". Hanne skriver det, Bente siger på et post-it og sætter den op på en stor hvid plakat med overskriften "Et godt sted at være".

Gerda: "Jeg ved det ikke". Hanne prøver at spørge ind, men hun undviger.

Marianne (beboer): "At vi lytter til hinanden og er venlige overfor hinanden og taler pænt". Lederen beder hende uddybe; hvorfor er det dét, der betyder noget? "Det gør, at jeg føler mig velkommen". Hun griner nervøst. "At tale pænt til hinanden, hvis ikke så blokerer jeg. Hvis nogen siger noget i en meget ubehagelig tone, så trækker jeg mig."

Demokratiske muligheder og barrierer

En gennemgående udfordring på beboermøderne er, fra beboernes perspektiv, som det fremgår af de to ovenstående empirisk uddrag, manglende gennemskuelighed ift. formål og beslutningskompetence med møderne (se også Steno 2019). Flere af beboerne har ingen erfaringer med den type møder og forholder sig fortrinsvist passivt og afventende på møderne, undskylder det de siger og udtrykker tvivl om de har forstået "opgaven". Andre beboere har qua deres tidligere arbejdsliv som erhvervsledere og andre organisatorisk krævende positioner, flere erfaringer med at begå sig i mødestrukturelle sammenhænge, som har været formalistisk rammesat med referent og tydelig ledelse. Møderne bærer derfor præg af en stor variation i beboernes måder at agere på på mødet, men også usikkerhed og uklarhed omkring, hvad det overhovedet går ud på og hvad der forventes af dem. Andre reagerer med frustration og mistillid til intentionerne med mødet: om man reelt ønsker at tage beboernes ønsker alvorligt eller om der blot er tale om "skin-demokrati". Særligt én beboer, Otto, som har omfattende mødeerfaringer som tidligere topledere efterspørger vedvarende mere organisatorisk klarhed og indblik i, hvem der bestemmer hvad og hvad man kan forvente af beboerrettigheder på stedet. De tilstedeværende medarbejdere forholder sig primært afventende og passivt og lader lederen tage den fulde styring.

Demokrati i klassisk moderne og nyere flerfacetteret forstand

I seniorbofællesskabet er der fra kommunal side en forventning om, at demokrati og medinddragelse sker ved at der indkaldes til beboermøder, men demokrati er ikke en statisk tilstand, men en dynamisk proces, der konstant skal udvikle sig og tilpasses nye udfordringer. Udover det repræsentative demokrati der relaterer sig til demokrati som en formel styreform (Ross 2014), ligger den direkte demokratiforståelse af demokrati som en livs- og deltagelsesform og kulturel identitet, indlejret i den danske foreningskultur og selvforståelse med rødder tilbage fra Jean Jacques Rousseaus' direkte deltagelsesdemokrati, Hal Koch's grundidé om demokrati som livsform og til dels Jürgen Habermas' diskursetik med den herredømmefri dialog som ideal (Rousseau 1987, Koch 1981, Habermas 2003, 2023). Beboerdemokrati som denne artikel har fokus på, kan som konstruktion, fænomen og ideal ses som et led i sådanne deltagelsesbaserede og moderne demokratiforståelser, der baserer sig på en kulturel og social grundforestilling om at mødes med ligestillede medborgere under fælles rammer, hvor meninger kan brydes og beslutninger tages i henhold til fællesskabets bedste (Habermas 2023).

Men disse klassiske demokratiforståelser overser betydningen af deltagernes forskellige livserfaringer, forudsætninger og interesser for at kunne indgå i den demokratiske samtale uformelle og subtile spilleregler, idet fokus lægges på de formelle procedurer og overser de substantive betingelser (Warming & Fahnøe 2017). Her finder vi det

centralt at trække på nyere teorier indenfor demokratifeltet i form af begrebet "lived citizenship", som operer med en mere kompleks og flerfacetteret tilgang til demokratiske betydningsfaktorer, såsom rumlige, relationelle, performative og affektive aspekter (Kallio, Wood & Hekli 2019). Her ses demokratisk medborgerskab, som noget der udspiller sig og gøres i det konkrete, levede hverdagsliv, hvor mennesker interagerer med hinanden indenfor de kontekstuelle og kulturelle rammer, fremfor blot at udgøre nogle formal-abstrakte rettigheder og principper. Demokratisk deltagelse bliver således noget, der konstituerer sig kontekstuel gennem interaktive forhandlinger og performativitet. At modsætte sig de demokratiske invitationer, som Otto f.eks. gør, er således også et udtryk for en demokratisk deltagelse, ligesom de beboere der trækker sig fra samtalen, ytrer et vigtigt perspektiv qua den måde de trækker sig, hvilket viser, at den demokratiske samtale ikke er så åben og tilgængelig, som den er tiltænkt.

Forestillinger om "den ideelle beboer"

At beboermøderne på stedet, trods de ideelle forestillinger om et forum, hvor alle kan komme til orde, ofte udvikler sig til at være konfliktfyldte eller er præget af tilbageholdt tavshed, skyldes også den udbredte antagelse blandt personalegruppen om, at beboermøderne udgør et neutralt mødested, hvor de forskellige parter har fri adgang til at melde forslag til aktiviteter, dele bekymringer, idéer og tanker. Personalegruppen omtaler i interviews og til værksteder beboernes individuelle problemstillinger og udfordringer som afgørende for de konfliktuelle rum og der udviklede sig over tid i medarbejdergruppen indbyrdes konsensus om, at årsagsforklaringerne kunne hentes i enkelt-individer, som blev anset for at være årsagen til, at beboermøderne ikke fungerede bedre. På dialog- og personalemøderne kunne forskerne iagttage en udtalt utilfredshed over beboere, der ikke deltog i møderne på "den rigtige måde" og at de ikke udviste *den rette vilje og lyst* til at indgå i fællesskabet og bestemte beboere blev af dele af personalet betragtet som decideret fejlvisiterede. Samtidig blev der både i værkstederne og i de individuelle interviews udtrykt stor frustration over projektets manglende rammer og projektstyring, idet man som medarbejder i vid udstrækning oplevede at være overladt til sig selv og dagligt blev konfronteret med beboernes uopfyldte forventninger og frustrationer over, at denne boligform viste sig at være noget helt andet end man var blevet stillet i udsigt. Flere af medarbejderne udtrykte deres oplevede misforhold mellem beboernes vidtgående ønsker om diverse sociale aktiviteter, som de ikke så sig i stand til at honorere og ingen tilsyneladende havde overvejet, hvordan dette kunne realiseres i en økonomistyret stram hjemmeplejelogik, hvor sundhedsfaglig pleje prioriteres over sociale og pædagogiske hensyn (Dahl & Rasmussen 2012). Disse uklare rammer blev håndteret meget forskelligt af medarbejderne, hvor nogen trak sig og undgik det konfliktfyldte fælleslokale, mens andre responderede ved at overkompensere, hvilket bidrog til stress sygemeldinger og udbrændthed. Medarbejderne var således

Hvordan bidrager man *nok* og hvordan bliver man genkendt som en "konstruktiv" beboer og mødedeltager?

i vid udstrækning overladt til at finde individuelle copingstrategier for at kunne håndtere arbejdets uklare betingelser og beboernes uindfriede forventninger. På et dialogværksted, blev medarbejderne sidenhen bedt om at udarbejdede en liste over, hvad de mente "den ideelle beboers mind-set" burde være³. Hernæst følger et udsnit af deres beskrevne forventninger til beboerne:

- Skal være indstillet på at bidrage til fællesskabet
- Skal *ville* fællesskabet
- Skal kunne indgå konstruktivt ind i fællesskabet
- Skal have en vis grad af sociale kompetencer
- Må ikke have tunge psykiatriske/psykiske/følelses problemer og diagnoser
- Skal have ressourcer til at søge at komme ud af deres ensomhed
- Skal være mennesker, der er åbne for nyt
- Må ikke være for plejekrævende
- Skal have et rehabiliteringspotentiale og vilje hertil

Medarbejdernes beskrivelser vidner om et særligt forventningsniveau ift. beboernes sociale forudsætninger. Udsagnene afspejler fortrinsvist nogle taktile og svært målbare forventninger til beboerne om at udvise den rette vilje og lyst til at indgå i fællesskabet og bidrage til dets udvikling. Netop på grund af disse omfattende forventninger til beboernes sociale ressourcer rejser der sig nogle central spørgsmål: Hvordan ser den rette vilje ud? Hvornår er man åben "nok"? Hvordan bidrager man *nok* og hvordan bliver man genkendt som en "konstruktiv" beboer og mødedeltager?

Så på trods af at visitationskriteriet for at blive beboer i seniorbofællesskabet netop udgøres af beboernes oplevelse af utryghed og svær ensomhed, florerer der en udbredt tendens til at møde beboerne med ret høje krav til deres sociale kompetencer og evne til at kunne indgå i forpligtende sociale fællesskaber. De kriser, tab (af ægtefælle typisk) og øvrige traumatiske livsomstændigheder, som netop kan have ledt til beboernes svære ensomhed, bliver således på den ene side en præmis for adgang til bofællesskabet, og samtidig på den anden side afskrevet som "irriterende og besværlige", hvis de ikke formår at udvise den rette villighed til at komme sig og bidrage konstruktivt til det nye bofællesskab.

Denne tendens til et ekskluderende syn på beboere, der virker forstyrrende og ikke passer ind, kan tolkes som en form for modreaktion mod at skulle agere i et uforeneligt krydspres mellem en endnu ikke afstemt og klar organisation – og mødet med en gruppe ældre, der har forskelligrettede og store forhåbninger til at få hjælp og støtte, som svært lader sig indfri i den normerede ramme. Flere medarbejdere har i den forbindelse givet udtryk for at føle sig stærkt afmægtige overfor og ude af stand til at kunne efterleve forventningerne og fællesskabende indsatser.

Et år efter ovenstående beboermøder er uklarheden i roller og forventninger til beboernes deltagelse fortsat et tema. Næstfølgende feltnote stammer fra det første møde med beboerne efter en ny leder er tiltrådt:

³ Dette på basis af en undren over tilbagevendende ytringer fra de ansatte om beboere, der var fejlvisiterede.

Den nyansatte leder Tove får mikrofonen (til teleslynger) og starter noget forvirret med at spørge: "Hvad er det her egentlig er for et møde? Hvem har initieret det?"

Der kommer spredte svar, ingen synes rigtigt at kunne huske det. Marianne (ny beboer) siger der kun har været ét andet møde. Mie (ansat) spørger Inge ud i rummet, hvor mange møder, der har været, men får ikke rigtig noget svar. Tom (nytilflyttet beboer) svarer, at han ikke aner hvad der skal foregå, og mange af de andre beboere nikker og siger de heller ikke ved det. Özlem (en af de første beboere der flyttede ind) sidder og himler med øjnene. De ender med at tale sig frem til at det må være 3 tidligere personaler, der har taget initiativ til det, men at ingen af dem er ansat længere. Der er lidt snak om, at der også har været stor personaleudskiftning og projektet er kommet fra en svær start. Den nye leder trænger igennem på et tidspunkt ved at sige: "I er kommet rigtig langt her. Det er svært at sætte noget nyt i gang. Det er en stor succes allerede".

En beboer, Marianne, afbryder hende ved at sige: "Ah det tvivler jeg nu på. Jeg har ikke positive...". Mens en anden beboer Gerda siger: "Sådan har det ikke været. Det er ikke en succes på nogen måde"

Tove svarer: "Men det har bare noget med forventninger at gøre"

Anne (beboer) siger så pludseligt: "Det er nok en halv time for sent jeg siger det. Men kunne man forestille sig forskellige klubber. En læseklub, en gå klub, en biografklub. Mindre klubber som er interessebaserede?"

Bent (beboer): "Mange af de ideer, der flyder er gode... men jeg vil foreslå, at du som kaptajn på skibet (henvendt til Tove) laver et koncept og så kan man besøge eller genbesøge konceptet. Så behøver vi ikke gentage os selv, så det vil jeg foreslå".

Tove: "Det er jo også lidt det vi er i gang med, med standardugen, men I skal jo også være med! Jeg kan forstå der mangler overblik over, hvornår her er nogen. Vi har lavet en standardtavle, hvor man kan se tider og aktiviteter, der vil være. Kaffe hver morgen 10-11. Er det en god ide?"

Beboeren Gerda siger: "Det er for tidligt for mig." Flere af de andre beboere stemmer i og synes også det er for tidligt.

Tove: "Men kan sådan en tavle hjælpe på trygheden? At man kan møde et menneske her?"

Gerda (beboer) spørger: "Hvem møder man?"

Tove: "Det kan man jo ikke vide".

Der er lidt forskellige løsrevne jokes om, man ikke ved hvem, der venter, så siger beboeren Marianne: "Ja men altså man kommer jo tit og så er der ikke nogen... (hun kigger ned i bordet)".

Klokken er 12, hvor mødet skal slutte. Folk begynder at rejse sig. Tove rejser sig også med ordene: "Men det var det!".

Anette: "Blev det vedtaget, at det er 10-11?"

Trine: "Ja det står her på tavlen."

Som det fremgår af feltnoten, synes den kollektive uklarhed om beboermødets formål og historik et år efter de første beboere flyttede ind, at være yderligere intensiveret pga. et omfattende personaleudskifte og indflytning af nye beboere. På de tidligere møder rammesatte lederen møderne som steder, der skulle motivere og give plads til beboernes forskellige holdninger og ønsker, men den nye leder synes ikke at kende historikken og formålet med møderne. Fra at have været et eksplicit ideal, som skulle afholdes med faste intervaller, er der efter en længere periode med mange personalemæssige udskiftninger, tilsyneladende ingen idéer eller tanker om mødets demokratiske implikationer og værdi som et gode i sig selv, der har overlevet.

At Otto insisterer på den ny ledelses ansvar ift. de indmeldte ideer, afspejler en latent konflikt på stedet i form af kommunens ældrepolitik, der foreskriver, at beboerne selv skal kunne tage ansvar og forstå de "brugerdrevne aktiviteter", som de ønsker. Denne målsætning og forventning til beboernes selvhjulpethed sætter sig tydeligt og fører til, at ansvaret for mødernes afholdelse, frekvens og organisering med dette ledelsesskifte helt overlades til beboergruppen, hvorved personalets rolle nedtones betydeligt. Initiativpligten placeres udelukkende hos beboerne, til trods for deres indbyrdes forskelligheder i form af forventninger, kapaciteter, interesser og behov. Denne professionelle tilgang og forståelse af beboerne kan anskues i lyset af Annemarie Mol's sondring mellem Care- og Choicelogikker, som en bevægelse fra en indledningsvis mere omsorgsbaseret tilgang med facilitering og støtte af møderne og over i en mere choice-baseret logik, som stiller krav til beboernes evne til at foretage rationelle valg og besidde de fornødne sociale kompetencer og kunne performative demokratisk (Mol 2006, Warming & Fahnøe 2017).

Diskuterende konklusion

Demokrati er en vanskelig, flertydig og uforudsigelig størrelse, som fordrer procedurale, deltagerbaserede og inkluderende hensyn og principper. Folk kan være uenige, trække sig, blive rasende og de træder ind i rummet med deres person, livshistorie og erfaringer. At invitere til

De tøvende, tavse og særligt de vrede ytringer afvises på bostedet oftest som irriterende eller overses, men udgør også former for demokratisk deltagelse

demokratiske og medinddragende beboermøder kræver derfor et rum, hvor der er plads til uenighed og forskellighed, selvom det kan være svært at inkludere alle. Men mange steder florerer der en forventning og et ideal om, at alle helst skal være "glade" (Ahmed 2010). Beboerne forventes, som det blev tydeligt i opstillingen af de professionelle forventninger, at have den rette vilje, at være glade i betydningen tilfredse, ikke klagende, ikke brokkende, men "samarbejdsvillige". Sådanne idealforestillinger kan ses i lyset af den dominerende politiske diskurs, hvor sundhed og selvhjulpethed fremhæves som de vigtigste parametre for en god alderdom, som skal dyrkes og vedligeholdes for at bevare mest mulig selvstændighed og kunne klare sig selv (Ældreloven 2024). Hvilket stiller store krav til den enkelte ældres kapacitet og indstilling til at indgå på fællesskabets præmisser og en moralsk norm om at være til mindst muligt besvær (ikke ligge samfundet til last). Som vi igennem artiklen har vist, får personalets forestillinger og figurer om den "rette vilje" og "gode beboer" betydning for den måde beboermøderne udfolder sig (eller måske snarere aldrig rigtig udfolder sig) og hvordan beboerne kommer til at blive genkendt som henholdsvis irriterende, stille, ligeglade eller afventende. Synet på beboernes fremtoning og adfærd underlægges således en professionel bedømmelse af, hvad der er passende eller upassende, hvilket sætter sig igennem og får betydning for beboernes demokratiske deltagelsesmuligheder på møderne. Det empiriske materiale peger således på, at på trods intentioner om at give beboerne plads til at være en aktiv del af beslutningerne omkring deres hverdag samt blive enige om fælles aktiviteter, der kunne bidrage til en øget livskvalitet og mindre ensomhed, synes møderne overvejende præget af en række forventninger til beboernes adfærd og performance, som ikke inkluderer de faktiske interaktive praksisser, der udspiller sig i form af modstand, frustration og resignation blandt

beboerne. Derfor får deres deltagelse i møderne begrænset – eller ingen betydning. Endog når der skal tages stilling til meget konkrete ting såsom mødetidspunkter i fælleslokalet, får deres indvendinger ingen påvirkning af planlægningen. Mødernes organisering og ansvarstildeling ændres desuden undervejs som led i en markant personaleudskiftning igennem det første år, hvilket afføder en tabt fælles erindring ift. beboermødernes formål og sigte. Mange af beboerne forvirres over mødernes skiftende præmisser fra at være initieret og faciliteret af ledelsen til i højere grad at være overladt til beboerne selv. De professionelle orienteringer ændrer sig således gennem perioden med tiltagende betydelige forventninger til beboernes selvtilrettelæggelse og deres frie valg og ansvar, hvilket skriveøvelsen med deres opfattelser af "den ideelle beboer" afspejler.

De empiriske nedslag i denne artikel har vist, at der er meget andet end mødets indhold og diskussioner om fælles aktiviteter og ønsker, der fylder. Struktur og rammen for mødet er til forhandling enten som noget, der gøres oprør mod eller som man simpelthen ikke kan afkode og forstå, hvordan man kan bidrage til og derfor resignerer overfor. De tøvende, tavse og særligt de vrede ytringer afvises på bostedet oftest som irriterende eller overses, men udgør også former for demokratisk deltagelse, som kan fortælle noget vigtigt om mødernes ramme og mangel på samme og dermed indgå som vigtige stemmer med legitimitet og gyldighed. Med sådanne subtile former for eksklusion eller underkendelse af "uhensigtsmæssig agens", får beboernes deltagelse en begrænset demokratisk betydning for både indholdet og udfaldet af sådanne møder, hvilket må betragtes som et deltagelsesdemokratisk problem – og kan sætte sig som negative erfaringer, idet de oplever deres deltagelse som betydningsløs.

Mulighederne for deltagelse forekommer betinget af den måde, beboerne performer på og om de lever op til de forventninger om konstruktivt og positivt "medspil" på møderne. Herved udgrænses beboergruppens forskellighed, sårbarhed og demokratiske kapaciteter og potentialer, som overskygges af forudbestemte forventninger til deres selvhjulpenhed og evne til selvstyrende brugerdrevne aktiviteter på nogle idealtypiske præmisser, hvilket ekskluderer den del af borgerne, som ikke formår eller ønsker at performe på "den rette" måde. Men skal demokratiets præmisser tages alvorligt, skal det kunne rumme deltagernes forskellige holdninger, kritik og livserfaringer – uanset hvor uforenelige de kan opleves. Figuren om "den ideelle beboer" risikerer således at fastholde udtalte forventninger og at forkertgøre beboerne, fremfor at skabe lige deltagelsesmuligheder for alle beboere. Hvis beboermøder skal invitere til reelle demokratiske deltagelsesmuligheder, fordrer det imidlertid en høj grad af professionel nysgerrighed og åbenhed for beboernes varierede livserfaringer og perspektiver. Hvilket dog forudsætter en høj grad af tillid og tryghed i en medarbejdergruppe, så mulige forskellige betragtninger og uenighe-

der omkring beboernes deltagelsesmuligheder også kan komme frem i lyset for at kunne understøtte møderne og deltagelsesmulighederne på relevant og inkluderende vis.

Således viser artiklen også, at professionel og pædagogisk understøtning af et velfungerende beboerdemokrati fordrer ledelsesmæssig opbakning, prioritering og ressourcemæssig support for at kunne realiseres.

Artiklens analyser og fund ift. beboermøder er relevante i en bred kontekst af socialt arbejde med mennesker i udsatte positioner og bidrager med perspektiver på, hvordan invitationer til demokratiske rum kan komme til at reproducere og fastholde særlige forståelser af "gode borgere" og hvordan ellers velmenende demokratiske praksisser dermed risikerer at marginalisere grupper af beboere, som ikke har påkrævede sociale ressourcer til at deltage i det repræsentative beboerdemokrati.

Litteratur

- Ahmed, S (2010). *The Promise of Happiness*. Duke University Press.
<https://doi.org/10.1215/9780822392781>
- Andersen, T. & Skaksen, J. (2022). *Et aldrende Danmark. Rapport*. Rockwool Fondens Forskningsenhed. Gyldendal.
- Bendix-Olsen, K. (2018). *Små børns perspektiver på inklusion*, 1 udg. Roskilde Universitet: Afhandlinger fra Ph.d.-programmet Hverdagslivets Socialpsykologi, Roskilde Universitet.
- Bladt, M. (2012). Frirum og værksteder fra Duus et al (Red) *Aktionsforskning – en grundbog*. Samfundslitteratur. s 147-157.
- Grönvik, L. (2007). *Definitions of Disability in Social Sciences. Methodological Perspective*. Ph.d.-afhandling. Uppsala Universitet.
- Habermas, J. (2023). *Den nye borgerlige offentlighed – strukturændringer og deliberativ politik*. Samfundslitteratur.
- Habermas, J. (2003). *Diskursetik: notitser til et begrundelsesprogram*. Det lille Forlag
- Halkier, B. (2016). *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur. 3. udgave.
- Hansen, M.H. (2010). *Demokrati som styreform og som ideologi*. Museum Tusculanums Forlag.
- Kallio, K.P., Wood, B.E. & Häkli, C. (2020). Lived citizenship: conceptualizing an emerging field. *Citizenship Studies*, 24(6), s. 713-729, Routledge. <https://doi.org/10.1080/13621025.2020.1739227>
- Koch, H. (1981). *Hvad er demokrati?* Gyldendal.
- Meyer-Johansen, H. (2024). Fremtidens socialpædagogik – fra stiltiende accept til samfundskritik med fornyet faglig mening? *Tidsskrift for professionsstudier*, 20(38), s. 60-69.
DOI: <https://doi.org/10.7146/TFP.V20I38.152190>
- Nielsen, K. A. & Nielsen, B.S. (2006). Methodologies in Action Research. I: Nielsen, Kurt Aagaard & Lennart Svensson (red.) *Action Research and Interactive Research – Beyond practice and theory* (s. 63-87). Shaker Publishing.
- Nielsen, K.A. (2012). Aktionsforskningens videnskabsteori. I: Lars Fuglsang & Poul Bitsch Olsen (red.) *Videnskabsteori i samfundsvidenskabene* (s. 517-546). Roskilde Universitetsforlag.
- Ross, A. (2014). *Why Democracy?* Harvard University Press.
<https://doi.org/10.4159/harvard.9780674433557>
- Rousseau, J.J. (1987). *Samfundspagten*. Forlaget Rhodos.
- Siren, A. & Larsen, M. (2019). *Ældres familiære og sociale relationer*. Rapport fra VIVE – Viden til Velfærd. Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Social- og Boligministeriet (2018). BEK nr 70 af 26/01/2018 (lov om almene boliger) Kap. 2, § 4, stk 2 og § 5, 1.
- Steno, A.M. (2023). Social and Spatial Aspects of Loneliness: Challenges to Belong and Acquiring a Sense of Home in a Senior Housing Facility in Denmark. *Anthropology & Aging*. 44(3), s. 32-41.
<https://doi.org/10.5195/aa.2023.427>
- Steno, A.M. (2019). Hvem er demokratiet for? Beboerperspektiver på beboermøder på socialpsykiatriske bosteder. *Social Kritik. Tidsskrift for social analyse og debat*. 2019(160), s. 60-65.
- Steno, A.M. & Ryborg, A. (2023). Jeg troede jeg havde valgt friheden, men her er det bare regler, regler, regler:- om tid, rum og autenticitet i kommunale seniorbofællesskaber for ensomme ældre. *Tidsskriftet Antropologi* 2023(86). s. 93-108.
<https://doi.org/10.7146/ta.vi86.141305>
- Steno, A.M. & Frello, B. (2019). Tid i socialpædagogisk praksis - Konfliktende tidsnarrativer blandt brugere og personale på socialpsykiatriske bosteder. *Tid til velfærd?* Plotnik og & Vaaben (red.) (s. 103-122) Hans Reitzels forlag.
- Swane, C. E. (2017). Ældre menneskers ensomhed: Etablering af et sundhedsfagligt felt. *Månedsskrift for almen praksis*, Årg. 95, nr. 6/7 (2017) s. 48-555.
- Warming, H & Fahnøe, K. (2017). *Lived Citizenship in the edge of Society*. Palgrave Macmillan. Politics of Identity and Citizenship Series.
<https://doi.org/10.1007/978-3-319-55068-8>